

ETNOMUZIKOLOGIJA

Franjo Šaver Kuhač

Isječak iz njegova života i rada

Miroslav Vuk, Zagreb

(Nastavak)

Moj stric Filip u veliko je odobravao moje nastojanje oko hrvatske glazbe, te mi je uručio sve svoje prištednje u iznosu od deset hiljada forinti, rekavši mi: »Verwende dies Geld zum Ruhme der kroatischen Nation, der wir angehören, aber sage weder deinen Vater noch unseren sonstigen Verwandten, dass du dies Geld von mir gekommen hast, da ich schon früher dem Numjer Schmied Richard Koch und den übrigen Verwandten mit Geld ausgeholfen habe.«*

* («Upotrijebiti ovaj novac na slavu hrvatskoga naroda, kojemu pripadamo, ali nemoj ni svom ocu ni drugim našim rođacima reći da si taj novac od mene dobio jer sam ja već prije Numjeru Schmiedu, Richardu Kochu i ostalim rođacima novcem pomagao.»)

Taj sam nalog i izpunio, putujući dvanaest godina po našim krajevima, te sabiruć pučke popievke i drugi glazbeni materijal, cijeli taj novac i potrošio.

Ja sam se rođio dne 20. novembra god. 1834. u osječkoj tvrđavi u kući bivšega gradskoga načelnika Schmidu.«

Kuhač je bio najustrajniji propagator plemenite ilirske ideologije iako je svoje opće glazbeno obrazovanje stekao u tuđini, a i čitav život proveo u sredini čiji su ideali bili vezani uz njemačku umjetnost. Bio je vidovit i sposoban, s posebno naglašenim radnim elanom, oduševljen svojim radom i životnim ciljem, ali osamljen, neshvaćen, omalovažavan i ismijavan. Napori, odricanja i žrtve u skupljanju i proučavanju glazbenog folkloru u Hrvata, da bi mogao ostvariti ideal o »narodnoj umjetnosti, posebno glazbenoj«, o kojoj su maštali i prvi ilirci bili su to veći što su se činili pred očma mnogih i uzaludnima.

Učahurena zagrebačka sredina, puna raznih madora, Nijemaca i karijejerista svake vrste, nije odgovarala na Kuhačeve vapaje za pomoć, u početku moralnom, a kasnije i materijalnom. Ipak našlo se i pravih Hrvata, rodoljuba, Strossmayer, Kućak, Trnski, Kršnjavi, Kukuljević-Sakcinski, Pejačević, Rački, Šrabc, Vallinger, Kučenjak, Vojska i drugi, koji su shvatili povjesnu veličinu Kuhačeva napora te mu, koliko-toliko, svojom pomoći omogućavali da uz gdjekad i neprocjenjive žrtve nastavi svoj rad na skupljanju narodne baštine. Iako je u Kuhačevu životu bilo previše

dana zagorčenih zlobom, zavišću, nerazumijevanjem i birokratizmom ondašnjih vladajućih zagrebačkih krugova, u Kuhaču je tinjala vjera i nada da će sljedeće generacije mladih Hrvata ipak pravilno shvatiti njegov rad i s istim oduševljenjem ga nastaviti.

Kao mali dječak slušao je u crkvi svake nedjelje i na veće crkvene blagdane pjevanje raznih pučkih crkvenih popijevaka koje je pjevao sav narod, a isto tako slušao je i skladbe za zborove, četverglasne mise uz pratnju raznih glazbala i orgulja. Kao sin poznatog i uglednog obrtnika, mali Franjo je mogao prisustvovati i probama tih glazbenika kad su pripremali ne samo nastupe za crkvu nego i za druge zgode. Za vrijeme osnovnog školovanja počeo je učiti svirati guslice. 1884. upisao se u gimnaziju koju su još 1766. podigli u Osijeku franjevci, prvi širitelji i njegovatelji hrvatskog jezika u Slavoniji. U tom razdoblju mladić Franjo dolazi službeno i stručno u dodir s glazbom. Pjeva u školi i crkvenom zboru, a ujedno nastavlja s učenjem sviranja na guslama, harmonici i gitari. Kako se u njegovom očinskom domu govorilo njemački, a on je želio naučiti i hrvatski (jezik seljaka), otac ga je za vrijeme školskih praznika slao svome prijatelju »glazbenom učitelju Becku« u Donji Miholjac. (Beck se u Kuhačevu životopisu malo spominje, a ipak je prezaslušan za izbor Kuhačeva životnoga zvanja). On je Kuhača kao mladića prvi uputio u tajnu ljepote napjeva narodnih popijevaka, čije melodije i sadržaje mladić Franjo upravo guta umom i srcem. U Beckovom društvu razvila se ona Kuhačeva neukrotiva strast i upornost u zapisivanju narodnih pučkih napjeva kao i svega što je vezano uz njih, život sela i priprostog puka. Za vrijeme posljednjeg boravka u Donjem Miholjcu (kada je zbog sudjelovanja u protudržavnim demonstracijama morao prekinuti gimnazijsko školovanje u Osijeku), Franjo je uz svojeg učitelja Becka upoznao i sva narodna glazbala, građu karakteristike, mogućnost izražavanja, upotrebe kao i osnovne zakonitosti harmonije i skladanja.

Kad se 1850. vratio u Osijek, već je u svojoj kajdanci nosio nekoliko stotina melodijskih zapisa koje je pod Beckovim nadzorom zabilježio, a neke čak i harmonizirao. U to vrijeme se u njegovoj naravi počeo sve jače javljati onaj nemirni duh koji ga je kasnije kroz čitav život mamio i zvao na nova putovanja i sabiranje svega što je narod kroz duga stoljeća patnji i stradanja stvorio i sačuvao do njegovih dana. Tako se u jesen

1850. nalazio u selu Sellyeu nedaleko od Pečuha, gdje usavršava mađarski jezik pod nadzorom svog strica Filipa Koča, kanonika i profesora bogoslovije i filozofije u Pečuhu, a usput i zapisuje narodne popijevke i običaje. Zahvaljujući stričevoj pomoći dobio je i učiteljsko mjesto u Pečuhu, ali tu ostaje samo godinu dana, a zatim odlazi u Peštu na daljnje školovanje na muzičkoj akademiji. Ovdje susreće uvažene glazbene pedagoge: Erkela, Marxa i Karla Therna. Karl Thern bio je i sam, kao i Kuhač, veliki ljubitelj narodne glazbe i u tom duhu je skladao svoja djela. Osjetivši kako Kuhač glazbeno diše u odnosu na narodnu glazbu i glazbenu umjetnost, lako je nadopunjavao Beckova nastojanja dajući im dublji smisao, znanstveniju podlogu i smjernice koje je Kuhač objeručke prihvatio, slijedio i njegovao kroz čitav svoj mukotrpan ali preplodan život.

Nakon svršenog školovanja Kuhač godinu dana opet radi na građanskoj školi u Osijeku, a poslije odlazi na daljnji studij u Leipzig, Weimar i Beč. U Leipzigu susreće svog dragog starog profesora Therna i s njime proučava pučke napjeve raznih naroda. U to vrijeme bavio se i mišlju da se usavršava u sviranju glasovira kako bi mogao postati i pijanist. S tom namjerom napušta Leipzig i odlazi u Weimar, k Franzu Lisztu, s kojim se upoznao još za svoga boravka u Pešti. Međutim njegov nemirni duh vodi ga u Beč, gdje sluša predavanja iz glazbene estetike i publicistike, a s glazbenim pedagogom, skladateljem i glasovirskim virtuozom Karlom Chernyjem natavlja s usavršavanjem sviranja glasovira te proučava i analizira češke narodne napjeve. Ovdje je usmjerio svoj rad na potpuno proučavanje pučke glazbe temeljene na novoj znanstvenoj podlozi.

Vrativši se u Osijek započeo je skupljati narodno blago, a privatnim podučavanjem sviranja glasovira osigurao si je svagdanji kruh. Kad mu je u Pečuhu umro stric kanonik Filip Koch, ostavivši mu u nasljeđe 10.000 forinti, koje je po njegovoj izničitoj želji morao iskoristiti na čliku hrvatskog naroda, Kuhač se s još većim žarom i marljivošću posvetio melografskom radu. Stričevim novcem bila mu je osigurana materijalna baza za potpuno ostvarenje njegovih mladenačkih snova o sabiranju pučke glazbe. Krstarilo je Balkanom bilježeći sve što je čuo pjevati, svirati ili kazivati. Od 1858. do 1861. skupljao je glazbeno blago u Srijemu, Bačkoj i Banatu, 1862. u Mađarskoj, Štajerskoj, Kranjskoj i Koruškoj, 1863. u Austriji, Istri, Hrvatskom primorju, sjevernoj Hrvatskoj, Međimurju, Italiji (Julijska krajina i Lombardija), 1864. u Austriji, 1865. u Slavoniji i mađarskom dijelu panonske nizine, u okolici Pečuha, u Podravini, Beogradu i Srbiji, 1866. i 1867. u Bosni i Hercegovini, Crnoj gori, 1868. u Srbiji i Makedoniji te dijelu Bugarske, 1869. u Dalmaciji i Hercegovini, 1871. u Mađarskoj (Hrv. Gradišće i okolica Budimpešte) i u Zagrebu. Skupivši ogroman glazbeni materijal svim snagama baca se na znanstvenu obradu i harmoniziranje napjeva, piše znanstvene članke za sve ondašnje zagrebačke novine i časopise, organizira glazbeni život, polemizira i stvara sebi sve više i više glazbenih neprijatelja, koji će mu mnogo puta zagorčiti život i usporiti njegov znanstveni rad.

Kad je 1875. u vlastitoj nakladi izdao prijevod *Katekizma glazbe*, njemačkog priručnika J. Chr. Lobe, namijenivši ga prvenstveno svojim učenicima škole Narodnog zemaljskog glazbenog zavoda u Zagrebu, a taj Zavod je kupio samo jedan primjerak za svoj arhiv, osjetio je Kuhač naš tradicionalni »hrvatski jal« i još više onda kad je predsjednik Zavoda Dragutin Klobučarić izjavio da »tog mladog puntaša treba ušutkati«, jer je počeo uvoditi hrvatsko glazbeno nazivlje. Naime Kuhač je predlagao da se u Zavodu predaje na hrvatskom, a ne njemačkom jeziku. Predsjednik Klobučarić o tome nije želio ni čuti i tada je Kuhač napustio mjesto profesora u Zavodu, a s time je i izgubio stalno namještenje i siguran izvor materijalnih prihoda.

Za hrvatsku glazbenu kulturu i umjetnost svakako je u njegovom životu posebno značajno razdoblje od 1870. do 1882. kad je svu svoju umnu i tjelesnu snagu usmjerio za pripremu tiskanja i tiskanje svojih sabranih i harmoniziranih (glasovirska pratnja) 2000 narodnih popijevaka. Zapanjuje činjenica da je sve materijalne, stručno umjetničke i tehničke prirode obavio sam. Zatim je u raznim ondašnjim novinama i časopisima obavještavao čitatelje o svojoj namjeri i pozivao na pretplatu, a isto tako je pojedinim hrvatskim rodoljubima i ustanovama slao posebno tiskane letke s obavješću o svojem muzikološkom izdavačkom pothvatu i pozivima na pretplatu. Navodim kao primjer jedan isječak iz sadržaja letka upućenog hrvatskoj kulturnoj javnosti:⁴

»Radilo se o tom sborom i tvorom, ne bi li zemlja od mene kupila i o svom trošku izdala moju sbirku južno-slovenskih narodnih popievaka, odlikovanih na hrvatskoj izložbi g. 1864. srebrnom kolajnom I. reda, a na bečkoj izložbi g. 1873. zaslužnom kolajnom. Hvala onim, koji su oko toga nastojali i sa mnom se osvjedočili, da se nije nadati toli izvanrednomu i velikodušnomu postupku. S toga me svjetovaše mnogi naši uglednici a moji veleštovani prijatelji, neka se sam latim izdavanja, uzdajući se u rodoljublje tolikih odličnika našega naroda, koji si mogu tu sbirku nabaviti, i u nedvojbenu spremnost obiju naših zemaljskih vlada, da će mi svojski pomoći pri razpačavanju. (...)

Prosim dakle još jednom sve svoje prijatelje, najpače svećenike, činovnike, učitelje, djake i ostale častnike i uglednike, da bi mi podhvalu u prilog bili te čim više predplatnika sakupili; isto tako molim urednike domaćih i vanjskih listova, da bi svojim čitateljem preporučili izdanje naših narodnih napjeva.«

Odaziv je žalost bio slab.

U isto vrijeme poslao je dopis listu »Javor« u Novi Sad s ovim sadržajem:⁵

»Uzimljem si čast pozvati srpski narod i druge slovjene da pretplate na gore spomenuto djelo (Južno-slovenske narodne popievke, op. ur.), koje bi u rukopisu odlikovano kod dalmatinsko-hrvatsko-slavonske izložbe u Zagrebu godine 1864. srebrnom medaljom I. reda, a kod opće bečke izložbe 1873. medaljom za zasluge.

Kao što narav same stvari ište, zatim pravednost i želja moja, da zadovoljim svijem Slovcjenima, i onijem,

koji pišu ćirilicom, i onijem koji pišu latinicom, odlučih dvoje izdanje, t. j. da ću štampati i stanoviti broj eksemplara skroz ćirilicom, a stanoviti broj latinicom. (...)

Prosim sve uglednike srpskoga naroda, sve Slovjene, da bi tegotnom mome radu pružili pomoćnicu ruku, te sakupili ćijem više pretplatnika; isto tako molim urednike srpskijeh i drugijeh slovjenskiijeh listova, da bi svojim ćitateljima preporučili izdanje našijeh narodnijeh napjeva. (...)

Novci se šalju ili potpisanomu u Zagreb, ili uredništvu »Srpske Zore« u Beću (Redaction der »Srpska Zora«, Wien, Neubau, Burggasse 24), ili uredništvu »Javora« u Novom Sadu.

U Zagrebu, meseca decembra 1877.

Franjo Š. Kuhać,

U Ilici br. 765. na III katu, u Zagrebu.«

Odaziv je međutim i ovdje bio više nego slab.

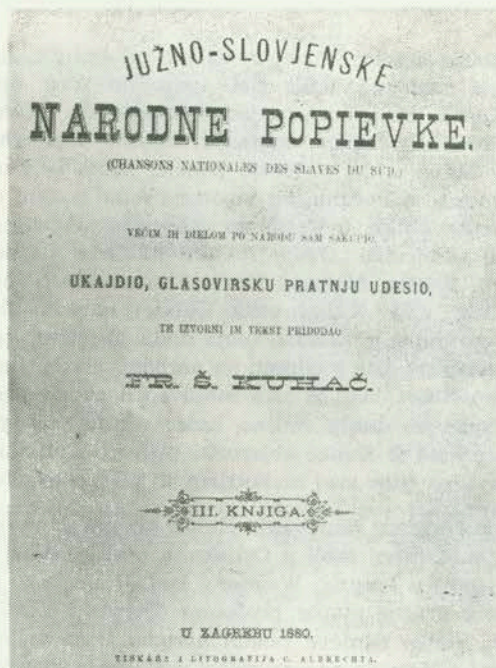
Kako je Kuhać u svojim lećima i ćlancima uvijek spomenuo i naslov koji će knjiga (pjesmarica, op. ur.) imati: *Južno-slovjenske narodne popievke*, ovaj naslov nije se svićao mnogim hrvatskim intelektualcima i rodoljubima te su mu poćeli slati upozorenja i prijedloge kako bi se knjiga morala zvati i kakav naslov imati. Smatrali su da naslov nije sretno odabran, te da bi bilo ispravnije i znanstvenije kad bi se knjizi stavio naslov »Hrvatske narodne popievke«. U ovom upozorenju posebno su bili glasni studenti u Pragu predvoćeni mladim hrvatskim pravnikom Jurjom Baumajsterom.

Navoćim Baumajsterovo pismo upućeno Kuhaću iz Praga:

»Štovani Gospodine!

Oprostite, što Vam — moće biti — nepoznat dosaćujem!

Podjeo se govor o Vam i bilo nas je njeoliko! Nije mi treba opisati pohvale, koje Vam svi za Vaša djela oćitovaše, ta orilo se Vaše ime već toliko put do gorah i dolinah ne samo hrvatskih no i daljnijh! Mnogi Hrvat uloćio ćvrstu nadu u Vas za bolju budućnost pjesme i glasbe! To sve a i više toga Vam je već podobro znano. — No bilo među nam i svu pohvalu i nezadovoljstva! dalo nam se svim na ćao, što sva Vaša djela okrstite »jugoslavenska« ili jem dadoste provincijalne nazove kao »bosanski slavonski« i t. d. — samo ne »hrvatski« kako bi se mislilo, da bi bilo pravo — sva Vaša djela nazivati imala pa bila od kuć mu drago! — Nadamo se, da nam nećete toga zamjeriti, jer ne izrekosmo to iz prećeranosti, no iz ljubavi hoteć i po Vas i po nas bolje. Nećete nam — moguće — vjerovati, da nam — pokazali Vaše djelo gdje mu drago — nieće, da je »hrvatsko«, te obraćaju i amo i tamo samo ne što sbilja je! — Istina je: mi smo na jugu, mi smo Slaveni, te sledi: mi smo »Jugoslaveni«; ta toga nam nitko odrijeći nemoće i neće... al drugać pojmiše to ostali Slaveni na jugu a drugać Hrvati! oni sve svoje okićeše svojim imenom a mi sve naše podielismo sa svimi, te nam skoro neosta ništa!... Bilo bi vrieme, da krstimo i mi svoje svojim nebraneć da i radujuć se ako se tim našim posluće i druga naša braća! — Tim ne samo, da nećemo povriediti nikoga, no ćemo ujedno

vršiti prvu našu dućnost napram svomu narodu, napram svojoj domovini! — Namienismo izjaviti Vam našu ćelju što prije, jer smo doćuli, da ste Vašu »sbirku narodnih pjesama« već priredili za tisak, te da bi skoro mogla ugledati svjetlo... a ćao bi nam bilo, kad i tu *dragocjenost* ne biste nazvali baš »hrvatskom« — no ju Bog zna pod kakvim imenom otućili hrvatskom narodu! —

To je uzrok zašto Vam dosaćujemo a nadamo se, da ćete i sam uviditi pravednost naše ćelje, te joj i zadovoljiti. To je naša ćelja i prošnja a s nam i zacielo i ćelja cieloga hrvatskoga naroda! — Uvjereni smo, da Vas neće glava zaboljeti, ako ste koju pjesmu ubrali i u tućem kraju, jer je mnogi koj ubrao nješto kod nas pa ga okrstio po svojoj volji n. pr. »Serbske narodne pjesme« od Karadića, kojih je većina pobrana po Hrvatskoj; jer u Hrvatsku ubrajamo: uću Hrvatsku, Slavoniju, Dalmaciju, vojnićku krajinu, Srijem, Bosnu (Hercegovinu), Mećumurje i Primorje!

Ćvrsto se nadamo, da ćete nam izpuniti ćelju i nazvati to Vaše veleznamenito djelo »Sbirka hrvatskih narodnih pjesama« ili podobno! — Izpunite li nam — nami i ćelju cieloga hrvatskoga naroda, to će naša briga biti, da Vam djelo što više po domovini razširimo i razprodamo! —

Veoma će nam milo biti — ako nam otom ukratko Vaše mnienje ćim prije javite a ujedno mi objavite, da li bi mogao — putujuć koncem srpnja preko Osieka — kod kuće Vas potražiti, te ustmeno s Vam se porazgovarati.

Pun nade u ime svućih

J. T. Baumajster
pravnik

U Pragu 29/6. 1870.

Još: ako biste prije kolovoza djelo izdali pošaljite mi kako znate jedan exemplar na oćled, ako do kolovoza neizaće izpod tiska, to mi nepošaljite, jer ću tamo doći! — Nebi li Vam Bog pomogao a narod mislim, da će trud platiti, pa na temelju tih pjesama sastaviti i

izdati školu za glasovir za mlade Hrvate i Hrvatice, koji žali Bože nemaju još nikakve već se moraju pomagati tuđim perjem! po primjerice *Proschekove* koja je po Njemačkoj i Ceskoj u liepom glasu!

s Bogom!

Moja je adresa:

Juraj Baumajster
spalená ulice čis. 5 (novéi).«
v Praze

Ažurni Kuhač brzo je odgovorio Baumajsteru i u svojem pismu, koje donosim u cijelosti, obrazložio razlog zbog kojeg ne želi mijenjati naslov knjige:

»Štovanom gospodinu

Juraju Baumajsteru, pravnik u Pragu
spalená ulice čis. 5 (novéi) v Praze
Štovaní gospodine!

Na Vašoj počasti, što mi ju izkazaste Vašim listom, liepa Vam hvala.

Drago mi je, da omladina naša mari za našu narodnu glasbu, te brine za budućnost mile nam domovine.

Na vaše savjete, ma i dolazili iz najpoštenijeg srca, baš ne mogu da pristanem, premda ću se drage volje na gdje koji od njih osvrnuti. Pravo se tužite, da se ostali južni Slaveni nekom ignoracijom opiru solidarnoj duševnoj svezi, koja bi nas sve skupa mogla obuhvatati, ali upravo ono nastojanje Hrvata, da »sve ostane zajedno«, pribavit će jednoč Hrvatima prednost, ter će sav sviet priznat', da je to njihova zasluga, makar se i za sada ostali južni Slaveni rugali i podsmievali koliko im drago. Srbi se ne mogu pohvaliti, da je Stanković i Kalauz u glasbenoj umjetnosti štogod učinio za Hrvate, Slovence i Bugare; mi pak moći ćemo reći, da su Hrvati bili učitelji svim drugim.

Da Vam uzmem sve do kraja do konca razlagati zašto mi je pridržat kolektivni naslov: »Jugoslavenske narodne pjesme« za to doista jedno pismo ne bi dostajalo. Posjetite li me o praznicih, što će mi biti drago, kazat ću Vam sve, što i kako mišlim. Za sada budi rečeno samo dvoje:

1. Ja neću da se upravo u ovoj nesrečnoj pogriješki povedem za Vukom, te koju pjesmu podmetnem onomu plemenu jugoslavenskom, čija nije. Kod svake je pjesme naznačeno mjesto (grad, selo) gdje sam čuo melodiju, da se ne može poroditi kakva razložita kavga. Srbske i bugarske pjesme štampat će se ćirilicom, a hrvatske, kranjske, koruške, štajerske, ugarske, slavonske, dalmatinske i. t. d. latinicom, — a to se ne obzirom, da li mi tko prieti, da mi štampana djela neće širiti i prodavati, ili da li me tko novcima ili službama hoće da podmiti, ne bi li učinio, te bi se koje pleme tuđim blagom utovilo. Ovaj je program odobrio biskup Strossmayer i knez Pucić, kao što i zagrebačka akademija znanosti i umjetnosti i biogradsko učeno društvo.

2. Narodna glasba onakova, kakovu Vi želite, neda se ni pomisliti. Vi a s Vama i ostali Hrvati u Pragu ne mogu da tu stvar onako pojme kano ja, koji sam proputovao sve krajeve jugoslavenske, koji znadem što nam u glasbi treba, te poznajem prošasto i sadašnje stanje naše glasbene umjetnosti. Vi mi očitovaste svoje plemenito domoljublje, nu čim budete zagledali u moje djelo (1500 pjesama) za celo će te se okaniti svoga mnijenja, upravo onako kao g. Ferdo Livadić (skladatelj), Jos. Šlesinger (srb. sklad.) pl. Kukuljević, dr. Ra-

čki, dr. Šafarik, profesor Šrabec, Marković, Trnski, dr. Dežman i sto drugih, pa će te se valja da isto tako zanijeti od ljepote naše glasbe kao ona gospoda.

Da svaka njemačka država hoće da imade svoju posebnu t. j. narodnu glasbu prusku, narodnu württembergsku, sasku, bavorsku, hanoveransku i. t. d., nikada se oni ne domoše njemačke glasbe. Pa koliko je god prostoriiju obsizala njemačka glasba, koliko je god sila bilo onamo, opet su morali donositi i anektovati glasb. materijala od drugih naroda. Toga nama ne treba, jer su Slaveni već po naravi vikli na pjevanje i glasbu, a Niemci nisu. Niemci si sa mnogo tuđeg materijala i znatnim pripomaganjem *Ceha, Talijana i Francuza* teoretičkim putem stvoripe njemačku glasbu.

Bili mi državno još tako razciepani, jedna nas duševna sveza mora da obuhvata. Literatura naša dobrano boluje od dvojakog pisma i dvojake književnosti, zar da najsnažniju svezu, zar da ono čime narod čuvstvuje, zar da glasbu također razdvojimo ili čak razčetvorimo? Ta kuda ćemo sa (čisto) strogo hrvatskom operom?

Materijalna je snaga pojedinca premalena, da bi se s vremenom što velika i znamenita moglo uzraditi. Sada tek začesmo; narod još nije iztrošen neprestanim darivanjem novaca za umjetnost, — a čini li se štogod za početak? ... Hrvatski je sabor i za predašnje i za sadašnje vlade na umjetnost zaboravio, što više, sada je podielio 40.000 for. na godinu za premenjivanje knjiga, a rubniku za umjetnost izbrisaše porad premaleni dohodaka! A vjerujte mi, da onaj narod koji za umjetnost što žrtvuje, sebi ono žrtvuje.

Nema mjesta u čitavoj Velikoj Hrvatskoj (kojano Vam lebdí pred očima) gdje nisam pokucao, porad umjetnosti. Pa dokle se zanesošé? ... Dotle, da ću svoje djelo, (kojega će štampanje doduše stojati do 30.000 for.) morat nuditi inozemstvu. Pa ipak sakupljanje ovieh pjesama, narod nije stajalo ni pare; ja sam sve namirivao iz svoga džepa. — U ostalom budite bez brige; ja dati ću Hrvatom u svojoj sbirci ono mjesto, koje ih po pravu ide; ta naša je to domovina! a vazda sam kazivao: kako god se krstio, kakvim god jezikom sborio, bud' sin svoje majke domovine. Nu ovo domoljublje ne smije da ide dotle, da sin pomogne i obogati majku ukradenim dobrom; jer napokon i ovo sviet saznađe (ta eto nam Vuka!), pa onda sina čeka kazna a majku ruga.

Ostanite zdravo i pozdravite mi i druge Hrvate u Pragu.

Franjo Šaverij Koch

U Osieku dne 10. srpnja 1870.

(Nastavak slijedi)

BILJEŠKE

- Izviešće, Narodnoga Zemaljskoga Glazbenoga Zavoda u Zagrebu, koncem školske godine 1876. (od 16. rujna. op. ur.).
- Letak: Južno-slovenske NARODNE POPIEVKE. Većinom ih dielom po narodu sâm sakupio, ukajdio, glasovirsku pratnju udesio te izvorni im tekst pridodao Fr. Š. Kuhač. (u Ilici br. 765. na III, katu u Zagrebu.)
Letak je objavljen u Zagrebu u toku 1877. godine. Tiskan je latinicom na dvije stranice veličine 19x26 cm.
- Prilog listu »Javor« iz Novog Sada objavljen je u Zagrebu meseca decembra 1877. Tiskan je ćirilicom u obliku letka na dvije stranice veličine 16x24 cm.